

מסביב ל"ג בעומר

מר י. בן-טובים מסר ב"הצופה" מיום ל"ג בעומר תשי"ז, שהגאון ר' יוסף רוזין מרוגצ'וב, זצ"ל, הראה לו בירושלמי, שנקודת הישוב הרחוקה ביותר בא"י מירושלים בימי הבית, היתה מהלך שבעה-עשרה יום מירושלים, וא"כ נושאי הבכורים הראשונים שיצאו מן המקום המרוחק ביותר, בדרכם לירושלים, יצאו שבעה-עשר יום לפני חג-השבועות, כלומר: ביום ל"ג בעומר. וזה מקורה של שמחת ל"ג בעומר, לדעת הגאון הרוגצ'ובי זצ"ל. וביקש מר י. בן-טובים לגלות לו היכן מצויים הדברים הנ"ל בירושלמי.

ובא מר אביגד, ב"הצופה" מיום כ' באייר תשי"ז, וקבע כי המקור הוא בדברי המשנה במס' תענית (פרק א, משנה ג'): "בשלשה במרחשון שואלים את הגשמים. רבן גמליאל אומר, בשבעה בו, חמשה-עשר יום אחר החג, כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת"; ואם נוסיף על כך יום אחד, שבו היו מתאספים בני "כל העיירות שבמעמד" ב"עיר של מעמד" ולנים שם (עי' בכורים, פ"ג, מ"ב) – הרי לנו ששה-עשר יום; וכשחל חג השבועות ביום ראשון, הרי היו צריכים לצאת ממקומם יום אחד קודם, כדי להגיע לירושלים קודם השבת – הרי לנו שבעה-עשר יום.

אוצר החכמה

אך קשה לומר שלזה כיון הגאון הרוגצ'ובי זצ"ל. שכן, אם גם נניח שדוקא ה"עיר של מעמד" היתה במקום המרוחק ביותר, וא"כ היו צריכים בני "כל העיירות שבמעמד" להקדים לצאת ביום אחד – הרי אין לנו אלא ששה-עשר יום קודם חג-השבועות. ודוחק לומר שיום ל"ג בעומר נקבע ליום שמחה משום האפשות שיחול חג השבועות ביום ראשון ויהא צורך לצאת שבעה-עשר יום קודם החג. ומדוע לא קבעו את יום ל"ד בעומר ליום שמחה, שהרי בו היו יוצאים מביתם ברוב השנים?

ועוד תמיהני על מר אביגד, כיון שהעלה על דעתו את האפשרות שיחול חג השבועות ביום ראשון, והניח בודאות שביום השבת לא היו עוליי-הרגל הולכים בדרכם ירושלימה – א"כ כיצד לא שאל את עצמו: כיון שהמקום המרוחק ביותר מירושלים בתחום א"י היה מהלך חמשה-עשר יום – הרי בהכרח שהיו שתי שבתות בתוך הזמן הזה, ואם לא הלכו בשבתות, הרי שלאחר כל רגל ורגל, בכל שנה ושנה, הגיעו יושבי המקום המרוחק ביותר לביתם – לאחר שבעה-עשר יום, וא"כ מדוע שואלים את הגשמים לאחר חמשה-עשר יום? – וכבר עמד על כך בעל תוספות-יום-טוב ותירץ כדלהלן: "ואל תתמה על השבתות שבתוך אלו הס"ו יום,

שהרי אפשר שילך ע"י בורגנים, כדאיתא בפרק שואל במסכת שבת דף ק"ן ע"ב, וגם ע"י עיבורי עיר, כמ"ש בטור סימן שצ"ח, והואיל ואפשר להיות כן, שיערו חכמים בכך ימים, כיון שאפשר שאין השבתות מעכבות. עכ"ל. ודוחק לומר שעולי-הרגל היו הולכים ושבים מבלי לשאת עמם משאת מאומה, וא"כ יש לומר לפי"ז שאותם בורגנים ועיבורי-עיר היו מתוקנים כך שיהיו מותרים בטלטול, וא"כ יכלו גם נושאי הבכורים לילך בשבתות. אך יותר פשוט ומרווח לומר, ששתי השבתות – שלא הלכו בהן – מובאות אף הן בחשבון, והיה אפשר להגיע מירושלים לנהר-פרת לאחר ט"ו יום – גם כששבתו באמצע שתי שבתות ולא הלכו בהן (וראייתו של התוי"ט שהיו הולכים ט"ו יום בלי הפסק – אינה מוכרחת, עיי"ש). בכל אופן, אין חילוק אם חג השבועות חל ביום ראשון או באיזה שהוא יום אחר, ואם היה די בחמשה-עשר יום בכל שנה – היה די בזה גם אם חל חג השבועות ביום א' – ולא היו צריכים להקדים ביום אחד.

ובעיקר: כל זה אינו בהתאם לדברי הגאון הרוגצ'ובי זצ"ל – כפי שמסרם לנו מר י. בן-טובים – שהמקום המרוחק ביותר מירושלים בתחום א"י היה מהלך שבעה-עשר יום. שהרי באורו של מר אביגד עומד על יסוד דברי המשנה שהמקום המרוחק ביותר היה מהלך חמשה-עשר יום. ומר אביגד משער שדברי הירושלמי שאליהם נתכוין הגאון הרוגצ'ובי זצ"ל – הם הדברים שבירושלמי-תענית פ"א, ה"ג, שמקורם בתוספתא: "אם היתה השנה חסירה, נותנין לה חסרונה", שכוונתם – לפי תוי"ט ופני-משה – לומר שאם תשרי חסר, מתחילים לשאול את הגשמים ביום ח' במרחשון. אבל דברי הירושלמי הללו – אף אם נפרשם כפירוש התוי"ט והפ"מ – אינם מעלים ואינם מורידים כלל בנדון דידן, שהרי אף הם עומדים על יסוד דברי המשנה שהמקום המרוחק ביותר היה מהלך חמשה-עשר יום. ועיין גם בסוגית הבבלי, בבא מציעא כ"ח א', בה נדונה משנת תענית הנ"ל – ותיוכח שלכל הדעות שבסוגיא לא היה מקום מרוחק יותר ממהלך חמשה-עשר יום.

אכן, בכתב-יד מינכן של הבבלי, במס' תענית דף י' ע"א – הנוסח הוא כדלהלן: "בשלשה במרחשון שואלים את הגשמים. רבן גמליאל אומר, בשבעה בו. ר' יהושע אומר, בשבעה-עשר יום אחר החג, כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר-פרת" (עי' דקדוקי-סופרים, תענית, שם). אמנם, נוסח זה מפוקפק ביותר, שכן בכתב-יד מינכן עצמו מועבר עליו קו לאות מחיקה, ומתוקן שם כפי הנוסח שבדפוסים שלנו, ואף הר"ן רבינוביץ ז"ל דחה נוסח זה, מפני כמה טעמים שנראו בעיניו (עי' דק"ס, שם). ואילו רי"ן אפשטיין ז"ל עשה פשרה בין נוסח כת"י מינכן לנוסח הדפוסים שלנו וקבע שהנוסח הנכון הוא: "ר' יהושע אומר: בחמשה-עשר יום" וכו' (עי' מבוא לנוסח המשנה, עמ' 1161-2). אבל אם יגלה לנו אחד הבקיאים את מקומם של אותם דברי

הירושלמי שהגאון מרוגצ'וב זצ"ל הצביע עליהם, שהמקום המרוחק ביותר היה מהלך שבעה־עשר יום – יהא בזה חיזוק לנוסח שבכתב־יד מינכן, ונוכל לומר שכך שנה גם אותו מאן דאמר בירושלמי. ואם יתאמת נוסח זה – תסורנה גם תמיהותיו של הרש"ש, בהגהותיו וחדושויו למס' תענית, דף י' ע"א, עיי"ש.

¹⁰² <http://www.dor.ac.il/~mshalev/>

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הודפס ישירות מן התכנה

על גדות ים התלמוד קפלן, צבי בן אברהם אליהו עמוד מס': 102 הודפס ע"י אוצר החכמה